

LBRIS

We know
books

BRUNO HALIOUA
MEDICII
DE LA
AUSCHWITZ

Cuvânt introductiv de Alexandru Florian

Prefață de Claude Quérel

Traducere din limba franceză
de MONICA GRĂDINARU

Bruno Halioua este dermatolog, cu o diplomă postuniversitară în istorie contemporană, lector la Universitatea Paris-Sorbonne și editorialist la France 5. Este autorul a aproximativ o sută de articole despre istoria medicinei. Printre publicațiile sale se numără *Blouses blanches, étoiles jaunes* (2000), *Le Procès des médecins de Nuremberg* (2007), *Les 948 jours du ghetto de Varsovie* (2018) și *Leur Seconde Guerre mondiale* (2020).

EDITURA OMNIUM
BUCUREȘTI • 2025

1

Înființarea unei organizații medicale SS la Auschwitz

„Auschwitz adaugă ororii o dimensiune inedită... caracterul său orientat, metodic și selectiv.“

Vladimir Jankélévitch¹

Medicii SS repartizați în lagărul de la Auschwitz sunt cel mai adesea produsul celor mai prestigioase universități germane. Acești medici tineri și entuziaști dispun de o bază solidă de cunoștințe și de competențe tehnice, teoretice și practice necesare exercitării profesiei lor. Cu toții sunt convinși de importanța misiunii lor în organizarea lagărului. În plus, ei știu că nu se pune problema de a arăta calități umane precum empatia, mila, bunăvoința sau chiar respectul față de deținuți. Dar cum pot acești oameni, considerați medici de calitate înaintea numirii lor, să devină, în incinta lagărului, monștri lipsiți de orice sentiment de umanitate? Pentru a putea răspunde acestei întrebări, este important să subliniem rolul fundamental al impregnării corpului

¹ Vladimir Jankélévitch, „L'imprescriptible“, *La Revue administrative*, 18e année, no 103, janvier-février 1965, pp. 37-42.

medical german cu ideologia național-socialistă. Aceasta considera că rolul medicilor era să participe activ și energic la exterminarea „degeneraților”, adică a indivizilor prezentând afecțiuni ereditare sau suferind de o malformație, pe de-o parte, și a indivizilor care nu aparțineau rasei ariene, pe de altă parte.

Medicii în Germania lui Hitler

Ianuarie 1933: Adolf Hitler ajunge la putere. Germania este în acel moment țara cea mai industrializată din Europa, este patria muzicii și a filosofiei și națiunea cea mai avansată în cercetarea medicală. Medicina germană atinsese un nivel de excelență recunoscut pe plan mondial. Adolf Hitler nu știe încă, dar va putea să conteze pe susținerea corpului medical german. Acesta va fi din ce în ce mai puternic impregnat de ideologia nazistă, sub influența Ligii Național-Socialiste a Medicilor Germani¹ – care predică implementarea unei noi politici de sănătate publică, axată pe promovarea igienei rasiale și mai ales pe înlăturarea evreilor din medicina germană.² Ca revanșă, regimul celui de-Al Treilea Reich hotărâște să valorifice medicii germani și să răspundă revendicărilor acestora, mai ales restaurându-le

¹ *Nationalsozialistischer Deutscher Ärztebund (NSDÄB)*, prezidată de Gerhard Wagner și creată la Congresul de la Nürnberg, pe 3 august 1929, a cunoscut o puternică adeviere, având 11 000 de medici începând cu 1933, numărul lor crescând de la 30 000 în 1938 la 46 000 în 1942. Vezi J. M. Geiderman, „Ethics Seminars: Physician Complicity in the Holocaust. Historical Review and Reflections on Emergency Medicine in the 21st Century”, partea I, *Academic Emergency Medicine*, 9(3), 2002, pp. 223-231.

² La începutul anului 1933, între 13 și 17% dintre medicii germani sunt evrei, această proporție atingând între 50 și 60% în rândul medicilor instalați la Berlin.

demnitatea, onoarea și prestigiul care, după părerea lor, le fuseseră alterate de preeminența evreiască în profesia lor. Dar cum se explică acest sprijin masiv și brusc oferit de corpul medical?

Susținerea activă a regimului nazist

Cu patru ani înaintea acaparării puterii de către Adolf Hitler, este redactat programul Ligii Național-Socialiste a Medicilor Germani, care este vârful de lance ideologic al partidului nazist în cadrul profesiei medicale. Acesta își încurajează membrii să „pătrundă în corpul medical german și în toate profesiile legate de sănătate, introducând concepte profesionale privind concepția asupra lumii [*Weltanschauung*] și impunând publicului respectarea acestor idei fundamentale”¹. Astfel, un anumit număr de medici idealiști și fanatizați, care își făcuseră studiile în anii 1920, aderă la SS². Ei se consideră „soldați ai luptei biologice” a statului hitlerist.³ Adoptă fără rezervă concepția dezvoltată de Rudolf Hess, care declară în 1934 că național-socialismul nu este „nimic altceva decât biologie aplicată”⁴. Medicina hitleristă este sortită să asigure protejarea purității „rasei ariene” și, așadar, să elimine „rasele inferioare”⁵, ceea ce

¹ Yves Ternon, „Les médecins nazis”, *Les Cahiers de la Shoah*, vol. 9, no 1, 2007, pp. 15-60.

² SS (abreviere în limba germană pentru *Schutzstaffel*, „eșalon de protecție”) este o organizație paramilitară și polițistă nazistă creată în 1925 pentru asigurarea protecției personale a lui Adolf Hitler, una dintre principalele organizații ale regimului național-socialist.

³ Robert Jay Lifton, *Les Médecins nazis: Le meurtre médical et la psychologie du génocide*, Paris, Robert Laffont, 1989, p. 48.

⁴ J. R. Silver, „The Decline of German Medicine, 1933-1945”, *Journal of the Royal College of Physicians (Edinburgh)*, 2003, 33(1), pp. 54-66.

⁵ Naomi Schaefer, „The Legacy of Nazi Medicine”, *New Atlantis*, 5, printemps, 2004, pp. 54-60.

implică respingerea principiului carității, după cum subliniază medicul german Arthur Gütt în lucrarea sa *Ziel und Weg (Scopul și parcursul)*, apărută în 1931: „Dragostea de aproapele, această noțiune sterilă, trebuie să dispară [...] Este datoria supremă a [...] statului să le ofere viața și mijloacele de subzistență persoanelor sănătoase și cu o bună ereditate, cu scopul de a asigura Germaniei [...] un popor sănătos din punct de vedere ereditar și de rasă pură, pentru eternitate”. Astfel, după Gütt, „viața individului nu are sens decât în lumina acestui obiectiv ultim”¹. Din acel moment, medicii naziști sunt convinși că au datoria să lupte activ pentru distrugerea „degeneraților”, adică a indivizilor care prezintă o afecțiune ereditară sau care suferă de o malformație, a „asocialilor” și a indivizilor care nu aparțin rasei ariene.

Astfel, corpul medical constituie una dintre categoriile socio-profesionale care se alătură cu cea mai mare fervoare ideilor național-socialiste. Azeziunea medicilor la partidul nazist² este de șapte ori mai consistentă decât cea a altor branșe profesionale ale societății germane.³ În acest fel, în 1937, 45% dintre medici se alătură partidului⁴, în timp ce 26% sunt membri ai SA⁵. Cu titlu de comparație, doar 24% din corpul profesoral a aderat la prima și 11% la

¹ Robert Jay Lifton, *Les Médecins nazis...*, op. cit., p. 50.

² Partidul Național Socialist al Muncitorilor Germani (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*) este cunoscut și ca NSDAP.

³ Omar S. Haque, Julian De Freitas, Ivana Viani, Bradley Niederschulte, Harold J. Bursztajn, „Why Did So Many German Doctors Join the Nazi Party Early?”, *International Journal of Law and Psychiatry*, 35 (5-6), 2012 (septembrie-decembrie), p. 473-479.

⁴ Michael H. Kater, *Doctors under Hitler*, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1989, p. 56-62.

⁵ SA (*Sturmabteilung*, „secție de asalt”) este o formațiune paramilitară a NSDAP.

cea de-a doua organizație.¹ În plus, 80% dintre profesorii de la Facultatea de Medicină fac parte din NSDAP, ceea ce reprezintă cota de azeziune cea mai importantă în rândul cadrelor universitare.

Totul se poate explica prin faptul că studenții la medicină și tinerii medici cu vârste sub patruzeci de ani sunt confrunțați cu criza economică din 1929 și cu concurența medicilor evrei. Printre cei 520 000 de evrei care trăiesc în Germania, când Hitler ajunge la putere în ianuarie 1933, există aproximativ 8 000 de medici², care se confruntă adesea cu ura și gelozia confrăților lor. Doctorii evrei sunt acuzați că ocupă un loc prea important în sistemul spitalicesc universitar și că fac dovada unui spirit comercial în exercitarea profesiei lor.

Excluderea medicilor evrei germani

Începând cu 1933, sub egida Asociației Medicilor Reich-ului (*Reichsärztekammer*), corpul medical, la fel ca întreaga societate germană, face obiectul unui proces de reorganizare – numit *Gleichhaltung*³ –, care elimină orice opoziție prin excludere, intimidare și violență. De acum încolo, interesul colectiv trebuie să fie mai presus de cel al individului, și toată lumea trebuie să i se supună. Acest lucru modifică în profunzime fundamentul actului medical, iar mentorul doctorului Josef Mengele, profesorul Otmar von Verschuer, poate să afirme că „pacientul nu mai este un individ izolat, cu exigențe legate doar de propria sa persoană, [ci] este mai degrabă membru al unei unități care îi este

¹ Anne Quinchon-Caudal, *Hitler et les races. L'anthropologie nationale-socialiste*, Paris, Berg International, 2013, p. 161.

² În 1933, 15% dintre medicii germani în exercitiul profesiei sunt evrei.

³ „Instruire”, termenul german folosit pentru a descrie nazificarea societății germane ca urmare a preluării puterii de către naziști în 1933.

superioară, [un] membru al familiei, al rasei și al poporului său¹. Din acel moment, după cum subliniază în 1935 doctorul Arthur Gütt, pe atunci șef al Biroului Politic și al Eugeniei Populației, „când medicul va îngriji un individ și va lua măsuri în ceea ce-l privește, va avea obligația să rămână întotdeauna conștient de faptul că necesitățile vitale ale poporului în ansamblul său și ale ființelor sănătoase nu trebuie să fie neglijate”². Intensa activitate de propagandă nazistă compară de altfel foarte adesea poporul evreu cu o boală, cu un agent microbial, chiar cu o tumoare canceroasă. Yves Ternon, istoric al medicinei, rezumă în mod remarcabil starea de spirit care domnește în acel moment: „Medicul nazist nu are decât un singur pacient, poporul german, sublimat într-un corp ale cărui celule sănătoase trebuie prezervate, iar cele bolnave, extirpate”³.

În acest cadru, regimul hitlerist adoptă măsuri antisemite, iar medicii evrei sunt excluși din profesie, cu susținerea și colaborarea activă a aproape tuturor confrăților lor, care beneficiază de această oportunitate lucrativă. Profesorii evrei nu mai sunt autorizați să predea în universități. Ca urmare a legii privind restaurarea funcției publice, promulgată în 7 aprilie 1933, ei sunt dați afară din clinicile și din spitalele administrate de Fondul Național de Asigurări de Sănătate. Mulți medici evrei, profund integrați în societatea germană, se trezesc constrânși să emigreze, mai ales în Statele Unite și în Palestina.⁴ Aceste măsuri sunt primite cu satisfacție de o mare parte dintre medicii germani, de vreme ce li se dă ocazia să preia postul unui coleg evreu

¹ „Der Erbarzt zur Einführung”, *Der Erbarzt*, no. 1, 1934, citat de Yves Ternon, în „Les médecins nazis”, art. cit., pp. 15-60.

² Anne Quinchon-Caudal, *Hitler et les races...*, op. cit. p. 199.

³ Yves Ternon, „Les médecins nazis”, art. cit.

⁴ Doar 5% dintre ei s-au întors în Germania după 1945.

concediat.¹ Începând cu luna septembrie 1938, medicilor evrei le este interzis să trateze pacienți care nu sunt evrei și să se prevealeze de titlul lor de doctor (*Arzt*). De acum încolo, sunt desemnați doar ca „îngrijitori ai bolnavilor” (*Behandler*).

1940-1941:

Un lagăr de concentrare la Auschwitz

Odată cu declanșarea războiului, în 1939, conducătorii nazisti au o viziune foarte neclară asupra distincției între dreptul de a ucide în luptă și acela de a-i extermina pe cei pe care regimul hitlerist nu-i vrea în viață. Uciderea celor suferinzi de afecțiuni psihiatrice, prin intermediul *Aktion T4*², care începe oficial în ziua intrării trupelor germane în Polonia, este prima etapă a unei spirale de exterminare hotărâte de regimul hitlerist. Întreruperea sa, în august 1941, este urmată de exterminarea deținuților bolnavi, incapabili să muncească în lagărele de concentrare – mai ales în cel de la Auschwitz, unde i se dă numele de cod *14f13*. Acest „tratament special” *14f13* (*Sonderbehandlung 14f13*) este considerat de către psihoistoricul american Robert Jay Lifton cheia care ne permite să legăm omorul medical direct (eutanasia) de omorul medicalizat din lagărele de concentrare (genocid). O mare parte din personalul implicat în program se „reconvertește” astfel la implementarea programului de exterminare a evreilor, cu aceeași frazeologie medicală și cu o logică asemănătoare de descompunere a sarcinilor, care le permite să distribuie responsabilități fiecăruia dintre protagoniști. Lagărul de la Auschwitz, care

¹ 138 de membri ai Facultății de Medicină de la Spitalul de Caritate au fost demisi sau constrânși să demisioneze.

² A se vedea prefața.

s-a tot extins pe parcursul istoriei sale, este considerat culmea ororii ideologice hitleriste în politica sa de exterminare.

Un orașel polonez

Istoria lagărului de la Auschwitz începe la cinci luni după invadarea Poloniei, atunci când conducerea generală SS hotărăște, pe 25 ianuarie 1940, să înființeze un lagăr de concentrare (*Konzentrationslager*, KL sau KZ) într-o veche cazarmă a armatei poloneze - constituită din 22 de clădiri dărăpănate și infestate de paraziți -, situată în orașelul polonez Oświęcim (numit Auschwitz, pe vremuri, de către austrieci). Conform instrucțiunilor primite de Richard Glücks, șeful Inspectoratelor Lagărelor de Concentrare, de la *Reichsführer*-ul SS Heinrich Himmler, scopul este crearea unei zone de detenție pentru polonezii arestați ca parte a amplei politici represive puse în aplicare de ocupația nazistă. Locul prezintă avantajul de a se afla în apropierea unei importante gări de joncțiune, dar nu dispune de infrastructură de calitate.¹ Faptul este confirmat de mai multe inspecții, dar pe 27 aprilie 1940, Himmler dă totuși ordinul să se construiască acolo un lagăr de concentrare.

Demnitarii SS îi încredințează această misiune lui Rudolf Höss, un militant nazist din prima generație și un SS-ist model, care și-a început cariera în sistemul concentraționar²

¹ În 26 martie 1941, un raport stabilește că, în zonă, apa nu este potabilă.

² Primele lagăre au fost înființate cu sutele în toată Germania, puțin după numirea lui Hitler în postul de Cancelar în ianuarie 1933 - pentru a-i încarcera pe opozanții politicii naziste, reali sau imaginari. În 1934, atunci când au luat oficial numele de „lagăre de concentrare”, Himmler le-a centralizat și i-a încredințat administrarea lor lui Theodor Eicke, care era responsabil, din 1933, de primul dintre ele, adică de Dachau (înființat încă din martie 1933), unde a pus la punct o structură și o organizare care au servit ca model acestui sistem de lagăre. Rudolf Höss se afla printre primii săi asistenți. Eicke a desființat majoritatea

încă din 1934, la Dachau. Autoritățile știu că el se va achita de misiune, aplicând metodele brutale pe care le-a deprins la Dachau, apoi la Sachsenhausen, unde fusese șeful gării. În 4 mai 1940, este numit oficial comandant și începe lucrările de amenajare a lagărului. Șaisprezece zile mai târziu, *SS-Hauptscharführer*¹-ul Gerhard Palitzsch sosește cu un contingent de treizeci de deținuți de drept comun germani (altfel spus, criminali și hoți²), care până atunci fuseseră internați în lagărul de la Sachsenhausen. Cei treizeci de deținuți, care câștigaseră o solidă experiență în lagărele de concentrare, sunt însărcinați să-i suplinească pe soldații SS în exercitarea atribuțiilor lor, ca parte a unui sistem autoadministrat. Acești oameni, bine hrăniți, au drept de viață și de moarte asupra prizonierilor și impun disciplina în lagăr, fiind în același timp perfect conștienți de precarietatea situației lor, care depinde de bunăvoința cadrelor SS. Liderul acestor prizonieri, căruia i s-a încredințat comanda, este Bruno Brodniewicz, cunoscut mai ales pentru sadismul și cruzimea sa. Este internat din 1934 în lagărul de concentrare de la Lichtenburg, din cauza crimelor pe care le-a comis. În aceeași zi, sosește un grup suplimentar de cincisprezece cadre SS, pentru a întări supravegherea lagărului, dintre care doi, Josef Kramer și Karl Fritsch, sunt ofițeri SS experimentați, însărcinați cu administrația, veniți din lagărele de la Mauthausen, respectiv de la Dachau.³

lagărelor, păstrând doar patru, începând cu 1937: Dachau, lângă München; Sachsenhausen, lângă Berlin; Buchenwald, lângă Weimar; și lagărul pentru femei de la Lichtenburg, în Saxonia.

¹ Pentru echivalarea gradelor SS cu cele militare, a se vedea Anexa B de la sfârșitul lucrării.

² Danuta Czech, *Auschwitz Chronicle, 1939-1945*, New York, •Henry Holt and Company, 1990, p. 10.

³ Josef Kramer, în 1934 simplu gardian în lagărul de concentrare de la Dachau, a urcat rapid pe scara ierarhică în cadrul lagărelor